

Bij twijfel niet schieten

Over het zwijnenbeheer op de Veluwe

foto's Jan-Freerk Kloen

— Sip van Wieren (WUR)

Het beleid en het beheer ten aanzien van wilde zwijnen op de Veluwe is vastgelegd in het Faunabeheerplan Grote Hoefdieren. De Faunabeheereenheid Gelderland benoemt en onderbouwt daarin vanuit een wettelijk beleidskader de redenen voor het beheer van deze diersoorten. Momenteel is het plan voor de periode 2019-2025 in uitvoering. In hoeverre zijn de redenen voor wat betreft het wild zwijn valide? En worden de beheerdoelen via het geweer wel gehaald? Een kritische analyse.

> Het wild zwijn is een beschermde diersoort. Daarom mag er volgens de Wet natuurbescherming alleen in de populatie ingegrepen worden als er goede redenen voor zijn. Zo moet het probleem van een te omvangrijke populatie groot genoeg zijn, moeten er geen alternatieven voorhanden zijn die het probleem kunnen oplossen en moet het afschot effectief zijn. Kennelijk zijn er

altijd goede redenen geweest om populatiebreed in te grijpen: wilde zwijnen worden op de Veluwe al decennialang middels beheerjacht beheerd.

Doelstellingen niet gehaald

Uiteraard dient het beheer naderhand goed geëvalueerd te worden en zo nodig worden bijgesteld als de doelen niet zijn gehaald. *Het Faunabeheerplan Grote Hoefdieren 2019-2025* evalueert aldus de vorige beheerperiode 2014-2019. In die periode golden er vier doelstellingen:

- landbouwschade verminderen tot een aanvaardbaar niveau,
- voorkomen van schade aan de natuur,
- voorkomen van schade aan de soort zelf,
- verminderen van het aantal aanrijdingen met wilde zwijnen.

In het plan concludeert de Faunabeheereenheid (FBE) Gelderland dat deze vier doelstellingen niet of nauwelijks zijn gehaald, terwijl er toch jaarlijks duizenden dieren geschoten zijn. Sterker nog, we kunnen constateren dat de doelen al decennialang jaar na jaar niet worden gehaald (figuur 1). Het gevoerde beheer is overduidelijk niet effectief.

Toch worden in het huidige Faunabeheerplan opnieuw dezelfde doelstellingen benoemd en bovendien op dezelfde wijze geformuleerd. Ook het beheer wordt weer op dezelfde manier

uitgevoerd. Is een populatiebrede aanpak wel de beste oplossing? Om een vinger te leggen op wat er aan het beheer schort, is het zaak te analyseren hoe het beheer is ingestoken. Een essentieel kenmerk van het gevoerde beheer is dat voor het oplossen van elk probleem gekozen wordt voor het Veluwebreed verlagen van de aantallen wilde zwijnen. Dit vanwege echte of veronderstelde positieve correlaties tussen de populatieomvang en de mate van het probleem. Laten we de vier verschillende doelstellingen eens nader onder de loep nemen voor een langere periode 2009-2018 op basis van data van de FBE Gelderland uit de *Jaarrapportage artikel 67, 68 Flora- en Faunawet Grofwild 2016-17, Werkplannen 2017-18 en het Faunabeheerplan Grote Hoefdieren 2019-2025*.

Landbouwschade

In de periode 2009-2018 varieerde de vergoeding voor zwijnenschade van 24.000 tot 130.000 euro. Gemiddeld lag het bedrag op 53.000 euro. In tegenstelling tot wat het Faunabeheerplan vermeldt, is er geen duidelijke correlatie tussen de aantallen zwijnen en de hoeveelheid schade (figuur 2).

De zwak positieve correlatie ($r=0,52$) wordt hoofdzakelijk bepaald door de hoge schade-uitkering in 2018. Dit geeft al enigszins aan dat de schade vooral wordt veroorzaakt door incidenteel

bezoekende groepen of individuen wilde zwijnen. Er is dus niet zozeer een relatie met de dichtheid wilde zwijnen. Uit de gegevens is echter niet op te maken wat het schadeclaimgedrag van de boeren is. Zijn het telkens dezelfde boeren die schade claimen en nemen andere boeren de (meer incidentele) schade maar voor lief? Bijvoorbeeld vanwege de moeite om de schade (deels) vergoed te krijgen?

Het is in ieder geval niet duidelijk wat 'acceptabele schade' is. Dat vermeldt het Faunabeheerplan niet. Voor de huidige beheerperiode wordt wel als doelstelling gesteld dat de schade 'significant' moet afnemen ten opzichte van het gemiddelde van de afgelopen periode (53.000 euro). Ook wat een significante afname is, wordt niet vermeld. Overigens was in zes van de tien jaren tussen 2009-2018 de schade-uitkering al 'significant' minder dan 53.000 euro. Landbouwschade heeft een variabel en grillig patroon en is waarschijnlijk afhankelijk van dito factoren (soort gewas, voed-

selbeschikbaarheid/mastjaren, populatiegrootte, weer, droogte). De oplossing ligt meer in het nog meer aandacht besteden aan alternatieven als schadevergoedingen (die niet altijd worden gegeven) en aan het uitrasteren van grote landbouwenclaves.

Er is dus geen enkele onderbouwing om via populatiebeheer het probleem van de landbouwschade op te lossen.

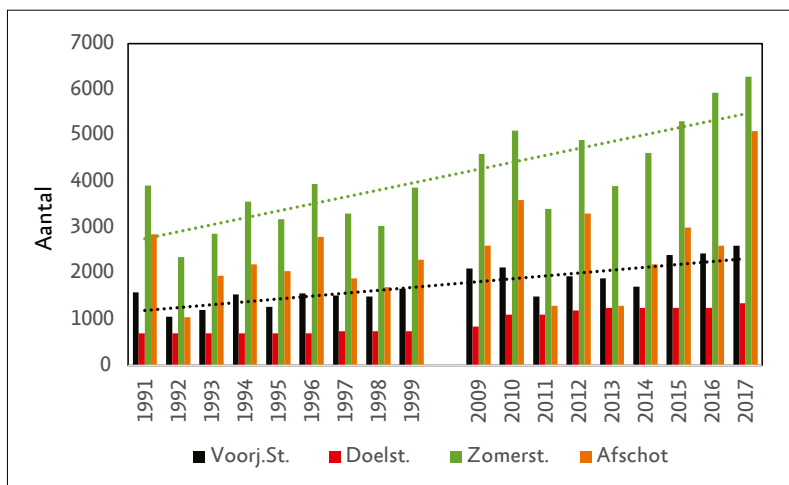
Schade aan de natuur

Voor systemen waar de hoofdfunctie natuur is en waar geen bosbouwbelangen meespelen, is het begrip schade eigenlijk niet van toepassing. Schade is in eerste instantie een economisch begrip.

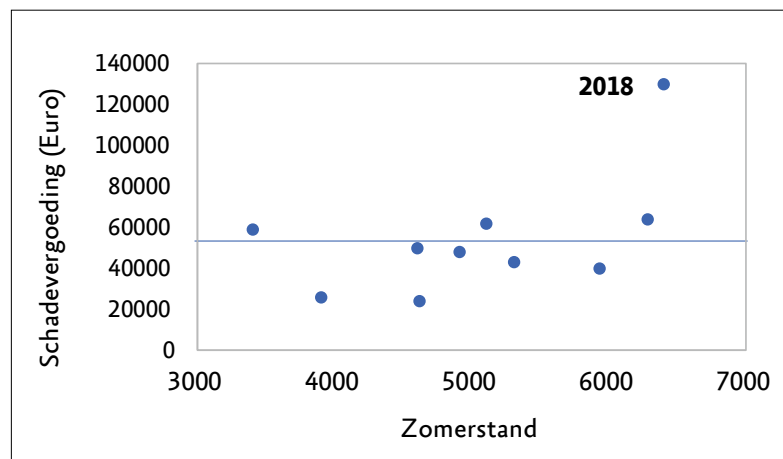
In de natuur is het begrip schade veel ingewikkelder en niet eenduidig te omschrijven.

In het Faunabeheerplan wordt beweerd dat zwijnen een belangrijke negatieve invloed hebben op de bosverjonging, omdat ze te veel mast eten. Dit is een ecologisch novum! Hoe zit het dan met al

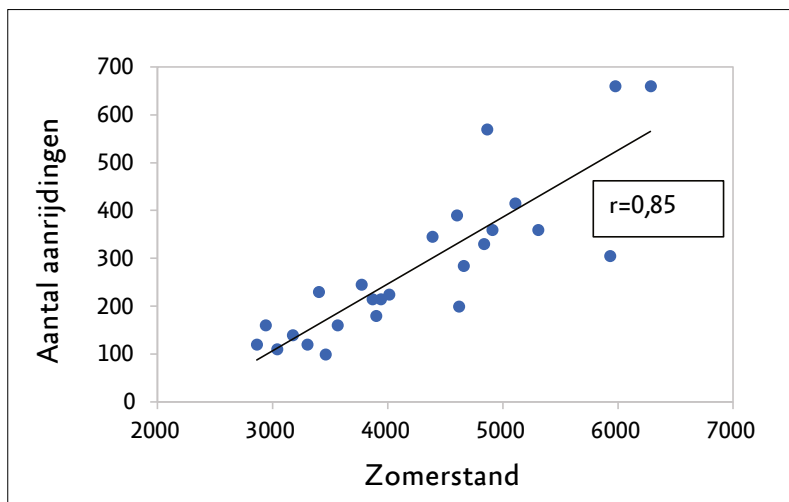
die andere soorten die eikels eten, zoals edelherten, damherten, bosmuizen, eekhoorns, gaaien, insecten en parasieten als schimmels? Hoeveel kilo's mast moet er jaarlijks overblijven? Het is opmerkelijk dat het Faunaplan alleen het mast eten als probleem benoemt. Ook het rechtsreeks uittrekken van plantsoen, het eten van wortels van omgewoeld plantsoen en het omwoelen van de bosbodem berokkenen schade aan de bosverjonging/successie. Hoe dan ook: het Faunaplan trekt een overtrokken conclusie. Het probleem van de ontoereikende bosverjonging op de Veluwe wordt hoofdzakelijk bepaald door abiotische omstandigheden en door hertenvraat, en is in mindere mate aan de zwijnen toe te schrijven. Zwijnen worden ook verdacht van een te hoge predatiedruk op (larven van) het vliegend hert. Hoewel er geen kwantitatieve gegevens zijn, is het goed mogelijk dat de predatiedruk hoog is. Toch geldt ook hier dat het probleem in een breder kader moet worden beschouwd. Het vliegend

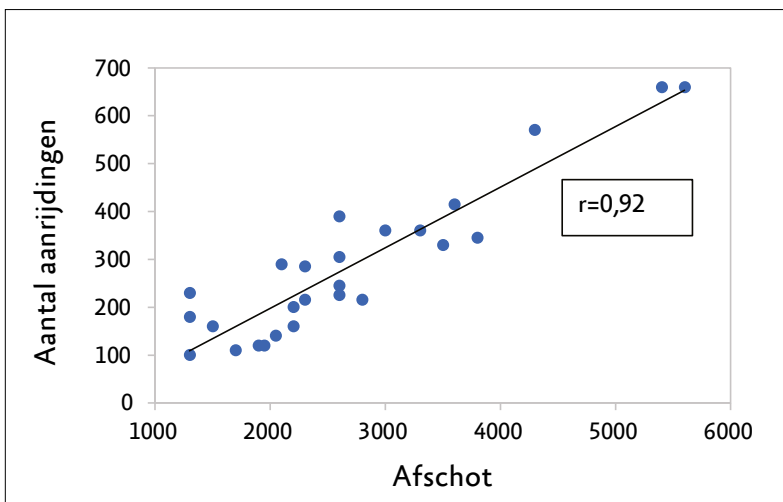
Figuur 1. Voorjaarsstand, 'zomerstand' (is hier voorjaarsstand plus biggen die daarna geboren worden), doelstand en afschot van de wilde zwijnenpopulatie op de Veluwe. De gestippelde lijnen zijn trendlijnen (voor 'zomerstand' en voorjaarsstand) over de hele periode. Alleen de afschotcijfers zijn hard.

Figuur 2. Zomerstand van wild zwijn uitgezet tegen de schade aan landbouwgewassen door dit dier. In de periode 2009-2018 is geen duidelijke correlatie zichtbaar. In zes van de tien jaren (punten in de grafiek) is de schade-uitkering significant minder dan 53.000 euro.

Figuur 3. Tussen het aantal zwijnen en het aantal aanrijdingen (periode 1993-2017) bestaat een sterke positieve correlatie.

Figuur 4. Aantal aanrijdingen en jaarlijks afschot (periode 1993-2018).

hert is afhankelijk van door schimmels aangetast rottend hout van zeer oude eiken. Het feit dat er weinig heel oude eiken zijn en een gering oppervlak oud eikenbos, is het gevolg van menselijk handelen en niet dat van het wild zwijn. Oud eikenbos kent te veel bedreigingen (stikstofdepositie en (extra) verzuring als gevolg van decennia overmatige stikstofdepositie, successie van beuk, oprukkende exoten) om de teloorgang van het vliegende hert alleen aan het wild zwijn te wijten.

Schade aan de soort

Bij het thema schade aan de soort komt het begrip draagkracht weer in beeld. Schade aan het wild zwijn kan bijvoorbeeld optreden als het voedselaanbod te gering is voor het voeren van de populatie, met als gevolg verzwakte dieren en sterfte. In dit soort situaties gebruiken we het theoretische begrip 'draagkracht' vanuit het wild zwijn geredeneerd. Dit begrip wordt hier volledig misplaatst gebruikt als men bijvoorbeeld beweert dat de draagkracht overschreden is, iets wat in de natuur per definitie niet kan. De auteurs van het rapport hebben geen idee wat het begrip draagkracht behelst en gebruiken het als wetenschappelijk klinkende kreet. Het theoretische begrip draagkracht is niet van toepassing op de zeer dynamische wilde zwijnenpopulaties. Wordt de zwijnenpopulatie te groot, dan worden de worpen kleiner en krimpt de populatie vanzelf. Een omissie bij het thema is dat niet wordt ingegaan op de schadelijke effecten die het menselijk ingrijpen veroorzaakt, zoals toenemende schuwheid, geringere zichtbaarheid, verweesde jongen, het uiteenrukken van familieverbanden en aangeschoten dieren.

Aanrijdingen met wilde zwijnen

Aanrijdingen met wilde zwijnen is misschien wel de belangrijkste reden om in de zwijnenpopulatie in te grijpen. Hier is inderdaad een direct verband tussen het aantal dieren en het aantal aanrijdingen (figuur 3).

Als andere mitigerende maatregelen onvoldoende effect hebben voor de verkeersveiligheid, zou dit reden kunnen zijn om middels afschot de populatie (breed) te verlagen. Het probleem is alleen dat afschot onvoldoende lukt. In figuur 4 is het aantal aanrijdingen afgezet tegen het afschot. Hoe groter het afschot, des te meer aanrijdingen! Uiteraard gaat het hier niet om een direct causaal verband, beide parameters zijn zeer positief gecorreleerd met de zomerstand. Het is logisch dat door een hogere zomerstand er meer aanrijdingen zijn en dus ook een hoger afschot. Meer zwijnen in het veld betekent een grotere trefkans, maar het laat wel zien dat de enorme inspanning die jaarlijks wordt gepleegd om het aantal aanrijdingen te verminderen niet leidt tot het gewenste resultaat. Ook hier werkt de populatiebrede aanpak niet. Het zou beter zijn om, meer nog dan nu het geval is, in te zetten op reeds beproefde methoden, zoals rasters plaatsen en verlaging van de maximumsnelheid naar 60 kilometer per uur. Als dat niet voldoende werkt zou men de populatie in de randzones van de Veluwe kunnen gaan beheren. Dus ook hier een meer lokale aanpak.

Predatoren

Het Faunabeheerplan benoemt tevens het ontbreken van predatoren als reden om de zwijnenpopulatie te beheren. Het moge duidelijk zijn dat, nu het aantal wolven op de Veluwe substantieel toeneemt, dit argument nog maar deels opgaat. Biggen en afgezonderde zwakke of zieke dieren zijn voedsel voor wolven. Het huidige populatiebeheer staat haaks op een gunstige ontwikkeling van de wolvenpopulatie. Afwezigheid van wolven was altijd een argument voor beheer, waarbij kennelijk een vermeend controlerend populatie-effect op zwijnen was inbegrepen. Nu er sinds enkele jaren wolven zijn en de populatie toeneemt zien we inderdaad effecten op het terreingebruik en het sociale gedrag van wilde zwijnen ontstaan. Hierdoor kunnen ook effecten op de vegetatie optreden zonder dat de populatie sterk wordt verlaagd. In het rapport wordt hier maar één zin aan gewijd.

Doelstanden

Om de vier geformuleerde doelstellingen te realiseren moet er volgens het Faunabeheerplan op de aantallen worden gestuurd. Hiertoe zijn zogenaamde doelstanden geformuleerd. Elk van de zeven leefgebieden heeft zijn eigen doelstand. Terreinbeheerders krijgen hierbinnen enige ruimte om eigen doelstanden te bepalen. Voor de hele Veluwe geldt momenteel een doelstand (voorjaarstand, waarbij geen aanwas wordt meegeteld) van 1.350 dieren. Dit getal wordt verder niet onderbouwd, hetgeen ook heel lastig zou zijn omdat er geen duidelijke relatie is en ook niet wordt gelegd tussen een bepaalde stand en een doelstelling. De doelstelling zien we in de loop van de laatste drie decennia regelmatig aangepast worden, steeds in de richting van een hogere voorjaarstand. Lag de doelstand begin jaren negentig nog op 700 dieren, deze nam toe via 750, 850, 1.100, naar 1.200 tot momenteel 1.350 dieren. Ook

hiervan is de reden niet duidelijk. Vermoedelijk hangt de voortdurende verhoging samen met een steeds groter wordende populatie, waardoor het halen van de doelstand steeds minder realistisch lijkt. In ieder geval is het niet waarschijnlijk dat de ophoging van de doelstanden samenhangt met het steeds beter realiseren van de doelstellingen; het aantal aanrijdingen in deze periode nam immers sterk toe.

Conclusie: een (vaste) doelstand voor een dynamische wilde zwijnenpopulatie is niet realistisch. Maar wat dan wel?

Van populatiebeheer naar maatwerk

Het populatiebeheer voor wild zwijn schiet duidelijk tekort. Jaarlijks wordt een enorme inspanning gepleegd, waarbij duizenden dieren worden geschoten, terwijl het effect op de geformuleerde doelstellingen voor de landbouw, de natuur, de soort zelf en de verkeersveiligheid marginaal tot niet-existent is. Omdat de meeste echte problemen – landbouwschade, bosverjonging, verkeersveiligheid – vooral van lokale aard zijn, ligt het voor de hand om het beheer om te buigen naar lokaal maatwerk. Los de problemen op waar ze zich voordoen! Hoe zo'n beheer eruit kan zien, is aan de FBE om zelf uit te werken. In hun rapport hint de beheerorganisatie er zelf ook al op. Met een lokale aanpak worden de doelstellingen veel beter gediend, zijn de negatieve effecten op de soort veel kleiner, terwijl de inspanning en de kosten waarschijnlijk een stuk lager zullen uitpakken. Belangrijk hierbij is dat de FBE nog meer op de haar bekende alternatieven inzet, onder meer rasters en snelheidsverlaging, signalering voor automobilisten, bermbeheer, dwangwissels en dergelijke, dan nu al het geval is.<

sip.vanwieren@wur.nl

